

PREZENTĂRI DE FONDURI

Fondul Muzeul Limbii Române (1919-1948)

LUCIA-AUGUSTA ȘERDAN

Necesitatea creării unui institut de cercetări lingvistice la Cluj, sub denumirea semnificativă de Muzeul Limbii Române, a fost dezbătută în ședința Consiliului Dirigent din 27 august 1919, legea fiind publicată, ulterior, în „Gazeta Oficială” a Consiliului Dirigent nr. 87, din 10 februarie 1920.

Muzeul Limbii Române, care a luat ființă la data de 1 octombrie 1919, a funcționat pe lângă Universitatea din Cluj, avându-și sediul pe str. Elisabeta nr. 23 (azi str. prof. Emil Racoviță).

Scopul urmărit de acest institut, după cum se precizează în statutul său de funcționare consta în: a) strângerea și prelucrarea științifică a materialului lexicologic al limbii române, din toate timpurile și din toate regiunile locuite de români; b) pregătirea de studii și lucrări speciale, în vederea unificării limbii literare și a terminologiei tehnice și speciale în toate ținuturile locuite de români; c) deșteptarea interesului obștesc pentru studiul și cultivarea limbii române; d) pregătirea de filologi români¹. Traducând în viață cele cuprinse în statut, Muzeul Limbii Române s-a impus ca un centru științific de mare prestigiu, atât în țară cât și în străinătate. El n-a fost numai un centru științific de specialitate, ci și o instituție a culturii românești.

Muzeul Limbii Române și-a desfășurat activitatea din 1919 până în 1948, când s-a transformat în Institut de Lingvistică al Universității „Victor Babeș”, iar din 1 iunie 1951 a fost reorganizat ca Institut Lingvistic al Academiei R.P.R.

Oglinda cea mai bogată și mai fidelă a activității Muzeului este buletinul său, „Dacoromania”, din care au apărut 11 numere, în 13 volume mari, cuprinzând un vast material lingvistic, studii din domeniul istoriei literaturii comparate, al literaturii noastre, al bibliografiei lingvistice și literare, precum și dări de seamă asupra lucrărilor românești și străine. Printre autorii români care au publicat lucrări în paginile „Dacoromaniei” se numără și Sextil Pușcariu, Theodor Capidan, Nicolae Cartoian, Nicolae Drăganu, Constatin Lacea, Alecu Procopovici, Sever Pop, Ștefan Pașca, și anume de autori străini mai des întâlnite sunt: Wilhem Meyer-Lübke, Leo Spitzer, V.G. Starkey, C. Tagliavini.

Primele trei volume ale „Dacoromaniei” au fost premiate de Societatea de Lingvistică din Paris.

Tot o publicație a Muzeului este și „Biblioteca Dacoromaniei”, care vine în completarea „Dacoromaniei”. În seria „Bibliotecii Dacoromaniei” s-au publicat nouă volume avându-i ca autori pe Gh. Bogdan-Duică, Augustin Benea,

¹ Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale, fond Muzeul Limbii Române, dosar 16, f. 1-23.

dr. Emil Precup, Ștefan Binder, Gian Domenico Serra, Alecu Procopovici, Nicolae Drăgan, Emil Petrovici și Ioan Breazu.

Muzeul a avut și o secțiune bibliografică, ale cărei lucrări au început în anul 1921, ele constând în scoaterea pe fișe a tot ceea ce a apărut în publicațiile din țară și din străinătate cu privire la limba și literatura română. An de an aceste fișe au fost publicate în „Dacoromania”, numărul lor ajungând în anul 1937 la cca. 5000. Fișele erau grupate după materii și se aflau la dispoziția studenților și a cercetătorilor.

Activitatea Muzeului s-a concretizat și prin efectuarea de anchete, prin chestionare, începând din anul 1922, în întreaga țară. La chestionarele trimise, intitulate 1. Calul, 2. Casa, 3. Firul, 4. Nume de loc și persoană, 5. Laptele și stâna, 6. Stupăritul, 7. Instrumente muzicale, au răspuns 1650 de membrii corespondenți. Numărul mare de răspunsuri primite este o dovadă a popularității și a prestigiului câștigat de Muzeu în întreaga țară.

Adunarea și prelucrarea științifică a materialului lexicografic s-a concretizat în elaborarea și publicarea a două mari lucrări: *Dicționarul limbii române* și *Atlasul lingvistic român*.

În anul 1906, Academia Română îi încredințase lui Sextil Pușcariu sarcina de a întocmi un dicționar al limbii române, de ale cărui lucrări de redactare se va îngriji când ajunge la conducerea Muzeului Limbii Române. S-au luat măsuri pentru depozitarea fișelor întocmite, așezate în ordine alfabetică, într-o cameră special amenajată.

Cu alcătuirea și publicarea *Atlasului lingvistic român* s-au ocupat, începând din anul 1930, Emil Petrovici, profesor la Universitatea din Cluj, și Sever Pop, conferențiar, care au efectuat anchete pe întreg teritoriul locuit de români; Sever Pop a cercetat 300 de comune cu un chestionar cuprinzând 2200 de probleme și a strâns 660000 de fișe, iar Emil Petrovici a anchetat 80 de comune având un chestionar cu 4800 de probleme și, în final, adunând 400000 de fișe. Cei doi anchetatori au strâns numeroase fotografii și filme necesare pentru documentarea materialului lexicografic.

În anul 1921, s-a înființat la Cluj primul Laborator de fonetică experimentală, care va fi inclus Muzeului Limbii Române, dotat cu aparatura necesară. În laborator s-au întreprins cercetări experimentale privind diverse aspecte ale foneticii limbii române.

Meritul creării acestui Laborator îi revine slavistului Iosif Popovici, care a studiat fonetica experimentală. După moartea acestuia, conducerea Laboratorului a fost încredințată profesorului Emil Petrovici.

Tot Muzeului îi aparține, din anul 1930, arhiva de folclor a Academiei Române, care a întreprins anchete folclorice prin chestionare și pe teren. Această secție a fost condusă de Ion Mușlea și s-a ocupat cu publicarea de anuare,

cuprinzând studii, anchete, material folcloric și o bibliografie a folclorului românesc².

Lingviștii clujeni, grupați în jurul Muzeului Limbii Române, au fost autorii celor dintâi monografii ale dialectelor de dincolo de Dunăre și din Istria. Astfel, Sextil Pușcariu s-a ocupat cu dialectul istroromân publicând, în colaborare, lucrarea intitulată *Studii istroromâne*. În prefața lucrării, Sextil Pușcariu arată: „Examinând scrierile înaintașilor am crezut necesar să arăt contribuția pe care fiecare a adus-o pentru o mai bună cunoaștere a dialectului și să îndrept unele interpretări greșite sau unele erori strecurate în textele publicate de ei...”³. Theodor Capidan s-a ocupat de dialectul aromân și meglenoromân în lucrările *Aromânii și Meglenoromânii*. Merită amintită și lucrarea lui Ștefan Pașca, *Nume de animale în Țara Oltului*. În introducere, Ștefan Pașca amintește, pe lângă alte surse de informare și cercetare, și tezaurul documentar al Arhivelor Statului din Cluj-Napoca, unde „se găsește o bogată colecție de urbarii fâgărășene, din sec. XVII-XVIII, din care am extras pe fișe un material foarte bogat”⁴. Semnificativă este și lucrarea lui Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*.

Fondul Muzeul Limbii Române a fost preluat de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj-Napoca, prin procesul-verbal, încheiat la data de 17 decembrie 1974, între Ioan Pătruț, profesor dr. docent, și Alexandru Matei, directorul Arhivelor Statului.

Cantitatea totală este de 3 m.l., ea cuprinde acte și registre, dintre anii 1919-1948, scrise în limbile română, germană, maghiară, franceză, engleză, italiană și cehă. Fondul a fost ordonat la Arhivele Statului din Cluj-Napoca, în anul 1978. Ordonarea documentelor s-a realizat în conformitate cu instrumentele contemporane de evidență, iar documentele care nu au avut asemenea instrumente au fost ordonate pe probleme și au fost cuprinse într-un inventar cu 559 de poziții.

Vasta activitate politică și culturală a primului director al Muzeului Limbii Române este oglindită în numeroase documente, activitate care a contribuit la creșterea prestigiului acestui institut nu numai în țară dar și peste hotare. Conștient de răspunderea funcției de director, Sextil Pușcariu s-a străduit să atragă cât mai mulți colaboratori la lucrările acestuia, dovadă fiind numeroasele scrisori care se află în arhiva Muzeului. Sextil Pușcariu a popularizat lucrările Muzeului și peste hotare. În anul 1935, este anunțat de Ministerul Regal al

² *Ibidem*.

³ Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în „Studii și cercetări”, XVI, București, 1929, p. 3.

⁴ Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, în „Studii și cercetări”, XXVI, București, 1936, p. 8.

Afacerilor Străine că biblioteca din Elbassan, Albania, își exprimă dorința de a obține cât mai multe publicații editate de Muzeul Limbii Române, pentru a cunoaște cât mai bine poporul român⁵.

În anul 1924, Sextil Pușcariu este numit delegat-ajutor al României la Societatea Națiunilor din Geneva. La data de 23 septembrie, trimite o scrisoare, din Geneva în țară, în care arată cum a fost primită propunerea României cu privire la obținerea unui împrumut internațional pentru refacerea culturală⁶.

O mare parte din documentele fondului ilustrează activitatea Muzeului Limbii Române. Muzeul cuprindea cel mai mare tezaur de limbă din Cluj, continuând an de an exploatarea, îmbogățirea și studierea acestuia. Membrii acestui institut, profesori universitari și cercetători din domeniul lingvisticii, se întruneau în fiecare săptămână, marți, într-o ședință de comunicări științifice. Prima ședință s-a ținut la 16 februarie 1920, Nicolae Drăganu prezentând comunicarea *Din toponimia românească a Ardealului*⁷. În anul 1937, numărul ședințelor ajunsese la cifra de 300 și cel al comunicărilor la 1000. De multe ori numărul participanților creștea prin venirea unor profesori și cercetători și din alte centre universitare sau chiar din străinătate⁸.

Aflăm din documentele cercetate că numeroase persoane, care se interesau de activitatea muzeului printr-o numeroasă corespondență, veneau să viziteze institutul, dorind să cunoască amănunte cu privire la organizarea lui. Muzeul trimitea numeroase publicații proprii pentru a fi expuse la expoziții internaționale.

Pe lângă personalul propriu-zis al Muzeului, care în anul 1937 era format dintr-un șef de lucrări, un asistent, doi cartografi și un laborant, se mai găseau și colaboratori la lucrările care se elaborau aici. Lucrările erau conduse de directorul Muzeului, Sextil Pușcariu, care, în perioada cât a stat la Berlin, 1941-1943, a fost suplinit de Alexe Procopovici⁹.

Un număr de documente dezvăluie felul cum se făcea pregătirea personalului Muzeului pentru înfruntarea vremurilor grele care se apropiau prin izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Sextil Pușcariu trimite, la 17 ianuarie 1939, o scrisoare rectorului Universității din Cluj, în care cere fonduri pentru amenajarea Muzeului Limbii Române, în vederea apărării pasive. Se țin cursuri de apărare pasivă, se înzestrează personalul cu măști de apărare contra gazelor, se iau măsuri de evacuare a cărților existente în podurile Muzeului și a materialelor inflamabile. Totodată, Muzeul a fost înzestrat cu lăzi pentru

⁵ D.J. A.N. Cluj, fond Muzeul Limbii Române, dosar 1, f. 35.

⁶ *Ibidem*, dosar 2, f. 5, 8, 15.

⁷ *Ibidem*, dosar 29, f. 2.

⁸ *Ibidem*, dosar 16, f. 1-23.

⁹ *Ibidem*, dosar 24, f. 84.

adăpostirea materialului¹⁰. S-au luat și măsuri de mobilizare a personalului Muzeului¹¹. În timpul războiului, materialul a fost transportat la Sibiu, împreună cu valorile din biblioteca Muzeului, care cuprindea opere, broșuri și reviste de limbă și literatură română, precum și o colecție de manuscrise, hărți și stampe.

Din 1941 au fost concentrați: I.V. Constantinescu, asistent, Vasile Băjănică, secretar-bibliotecar, Ștefan Poenaru, artist-specialist, și Pavel Podoabă, omul de serviciu¹². Deși a trecut prin momente grele, Muzeul Limbii Române nu și-a încetat activitatea. Cu toate că numărul celor concentrați creștea, s-au făcut intervenții pentru amânări de concentrare motivându-se necesitatea continuării activităților de redactare și publicare ale lucrărilor Muzeului. Astfel, în 1943 se cere amânarea concentrării lui Ioan Pătruț, un vechi și prețios colaborator al *Atlasului lingvistic român*¹³.

Câteva documente se referă și la clădirea în care și-a avut sediul Muzeul Limbii Române. În 1931, Muzeul a reușit să devină proprietarul clădirii din str. Elisabeta nr. 21, unde își avea sediul¹⁴. În același an, în 31 martie, s-a dispus scoaterea la licitație a lucrărilor de mărire a clădirii Muzeului. Planurile și devizul acestor lucrări au fost întocmite de arhitectul Vasile Moga. Directorul Muzeului, Sextil Pușcariu, încheie un contract cu inginerul Eugen Reich, în octombrie, pentru executarea respectivelor lucrări¹⁵.

În anul 1945, când personalul Muzeului se reîntoarce la Cluj de la Sibiu, Ilie Constantinescu predă obiectele și mobilierul, folosite la Sibiu, Școlii de Ofițeri de Infanterie, și s-a trecut la luarea în primire a localului de pe str. Elisabeta, din Cluj. Cu un an mai târziu, Ilie Constantinescu a preluat de la Ștefan Pașca, numit directorul Muzeului, arhiva Muzeului Limbii Române¹⁶.

În scopul atragerii unui număr cât mai mare de colaboratori la lucrările fundamentale ale Muzeului și totodată pentru accelerarea ritmului de elaborare a acestora, în anul 1944 apare Decretul-lege cu privire la transformarea Muzeului Limbii Române în „Institut de studii și cercetări privitoare la limba română și dialectele ei”, de pe lângă Universitatea din Cluj-Sibiu. În articolul 2 din decret se arată necesitatea cultivării și încurajării studiilor de lingvistică și filologie cu privire la limba română și dialectele ei și cea a colaborării cu instituțiile similare din țară și din străinătate¹⁷.

¹⁰ *Ibidem*, dosar 49, f. 2, 12, 14, 16, 23.

¹¹ *Ibidem*, dosar 50, f. 1-7.

¹² *Ibidem*, dosar 24, f. 232, 266.

¹³ *Ibidem*, dosar 24, f. 52.

¹⁴ *Ibidem*, dosar 46, f. 5.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 47, f. 1, 6, 11.

¹⁶ *Ibidem*, dosar 24, f. 15, 161.

¹⁷ *Ibidem*, dosar 16, f. 1-23.

Prin buletinul său „Dacoromania”, Muzeul a întreținut relații cu lumea științifică de pretutindeni. Parcurgând documentele fondului, care oferă informații privind acest buletin, aflăm că în anul 1921 se încheie contractul între Muzeul Limbii Române și Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, pentru tipărirea „Dacoromaniei”¹⁸. Popularitatea și prestigiul național și internațional de care se bucura această publicație sunt dovedite de numărul mare de abonați din țară și străinătate, astfel încât numeroase publicații erau trimise Muzeului în schimbul „Dacoromaniei”.

Astfel, Ion Breazu primește din Londra, la 23 aprilie 1930, o scrisoare de la M. Gaster, care solicită numere din „Dacoromania” în schimbul cărții sale *Studies and Texts*¹⁹. La data de 27 octombrie 1931, bibliotecarul Filimon cere Muzeului Limbii Române să doneze toate numerele apărute din această publicație Bibliotecii Palatului Cultural din Tg. Mureș, pentru că întâmpină greutăți la obținerea de publicații românești, deși „nevoia culturii românești să simte atât de mult, atâția elevi, profesori, public intelectual, care cere mereu cartea românească”²⁰. În 1936, profesorul Ewens de la Universitatea din Oxford cere abonarea în continuare la „Dacoromania”. Cu un an mai târziu, directorul Liceului Român din Sofia anunță Muzeul că ar dori un abonament gratuit la „Dacoromania”, deoarece Institutul Român, înființat în orașul Sofia în 1934, cu scopul de a răspândi cultura poporului român pe întreg cuprinsul Bulgariei, are o bibliotecă la nivelul tuturor gradelor de învățământ²¹. La 20 octombrie 1938, Librăria „Otto Harrassowitz” din Leipzig trimite, în schimbul „Dacoromaniei”, publicația „Die Leipziger Vierteljahrsschrift für Südosteuropa”²². Directorul general al Arhivelor Statului, Aurelian Sacerdoțeanu, trimite, la 18 decembrie 1939, un număr din „Revista Arhivelor” în schimbul „Dacoromaniei”²³, iar în 1946 biblioteca Școlii Române din Franța cere completarea volumelor din „Dacomorania”²⁴. Sextil Pușcariu s-a străduit ca această publicație să cuprindă materiale cât mai bune și cât mai utile nu numai profesorilor și cercetătorilor din domeniul lingvisticii și al istoriei literaturii, dar și studenților filologi. În anul 1927, au apărut două volume din „Dacoromania”, însumând 1641 de pagini. În toamna anului 1943, când apăruse deja partea a doua a vol. X al „Dacoromaniei”, Alexe Procopovici anunță Ministerul Propagandei Naționale că activitatea de publicare a „Dacoromaniei” în condițiile grele de refugiu, s-a menținut la același

¹⁸ *Ibidem*, dosar 51, f. 1.

¹⁹ *Ibidem*, dosar 63, f. 1.

²⁰ *Ibidem*, dosar 61, f. 4.

²¹ *Ibidem*, dosar 63, f. 2.

²² *Ibidem*, dosar 52, f. 8.

²³ *Ibidem*, dosar 59, f. 5.

²⁴ *Ibidem*, dosar 56, f. 1,23.

nivel științific. Procopovici mai adaugă următoarele: „Vol.X partea a 2-a nu este numai o dovadă a existenței celor de la Muzeu, dar a apărut și ca o replică la adresa străinilor, care vor să nege existența noastră de la început pe acest pământ”²⁵.

Situații cu colaboratorii, abonații și schimburile de publicații ale „Dacoromaniei” sunt cuprinse și în registrele fondului. Deși nu-i putem cuprinde pe toți, vom aminti câteva personalități române abonate la „Dacoromania”: Octavian Goga, Emil Racoviță, Nicolae Iorga, Alexandru Lapedatu, Onisifor Ghibu și alții. Printre revistele cu care s-au făcut schimburi se numără: „Graiu Românesc”, București, „Viața Românească”, Iași, „Ramuri”, Craiova, „Arhiva Someșană”, Năsăud, „Adevărul Literar și Artistic”, București, „Familia”, Oradea, „Transilvania”, Sibiu, „Comoara Satelor”, Blaj²⁶.

La fel ca „Dacoromania” și „Biblioteca Dacoromaniei” s-a bucurat de popularitate. Această publicație a avut în total nouă volume. Dintr-o situație întocmită la 8 februarie 1946 de către Muzeu aflăm că apăruse deja volumul al IX-lea²⁷, deși pe vremea când la conducere se afla Sextil Pușcariu Muzeul întâmpina unele greutăți cu publicarea ei. Astfel, Sextil Pușcariu anunță decanul Facultății de Istorie și Filozofie din Cluj, în 1927, că „Biblioteca Dacoromaniei”, din care au apărut până acum patru volume, a trebuit să fie oprită din cauza lipsei de fonduri²⁸.

Una dintre lucrările fundamentale ale Muzeului a fost *Dicționarul limbii române*. Foarte multe documente din fond oglindesc activitatea celor care au trudit la alcătuirea acestui *Dicționar*. Fiind o muncă de mari proporții, cu timpul s-a simțit nevoia aducerii unor profesori și din alte localități. Astfel, la 1 decembrie sunt aduși profesorii: Silvia Bălan, N. Tcaciuc-Albu, Ipolit Tarnavski și Viorica Procopovici²⁹. Lucrările la *Dicționar* au fost conduse și verificate de Sextil Pușcariu. Găsim numeroase acte cu numele colaboratorilor, literele pe care le redactau și sumele de bani primite. La 18 decembrie 1940, Alexe Procopovici este rugat să preia conducerea *Dicționarului* la propunerea lui Sextil Pușcariu, pe câtă vreme acesta va lipsi din țară³⁰. O situație a Muzeului din 1941 ne arată că printre cei care și-au adus contribuția la redactarea literelor din *Dicționar* se numără Constantin Lacea, Ion Breazu, Dimitrie Macrea, Emil Petrovici, Ștefan Pașca, Ioan Pătruț, Romulus Todoran și I. Pervain³¹. Deși se află la Berlin, Sextil

²⁵ *Ibidem*, registrul nr. 25.

²⁶ *Ibidem*, dosar 56, f. 30.

²⁷ *Ibidem*, dosar 56, f. 1.

²⁸ *Ibidem*, dosar 451, f. 7.

²⁹ *Ibidem*, dosar 450, f. 1.

³⁰ *Ibidem*, dosar 451, f. 8.

³¹ *Ibidem*, dosar 450, f. 9.

Pușcariu continuă să lucreze pentru *Dicționar*. La data de 25 iulie 1942, Alexe Procopovici este anunțat că Sextil Pușcariu a trimis un manuscris din *Dicționar* de la Berlin³². La 20 noiembrie 1942, se înaintează un raport președintelui Academiei din București cu privire la mersul lucrărilor *Dicționarului*, menționându-se că Sextil Pușcariu îndrumă aceste lucrări. Se mai arată că în perioada refugului, când s-au mutat la Sibiu, s-a produs o oarecare dezordine în materialul fișat. Se impune luarea unor măsuri la Sibiu și anume ca toți colaboratorii să aibă la îndemână întregul material necesar redactării lucrărilor, să se respecte ordinea alfabetică la repartizarea materialului și să nu se mai despartă neologismele de cuvintele vechi, întreaga lucrare să aibă o direcție unică³³.

Într-o scrisoare a lui Procopovici către Lapedatu, acesta îi mărturisea: „Lucrăm cu conștiința că trebuie să ne cheltuim energia pentru o operă de așa importanță națională și științifică³⁴”.

Deosebit de interesant este raportul prezentat de Sextil Pușcariu în ședința Comisiei *Dicționarului*, din 15 octombrie 1943, în care anunță că se retrage de la lucrările *Dicționarului*, din motive de boală. Pușcariu face și o repartizare a persoanelor, pe grupe. În final, promite ca, pe măsura posibilităților, să nu se retragă cu totul și roagă să i se aducă din Berlin arhiva și cărțile sale³⁵. Alexe Procopovici este anunțat de retragerea lui Pușcariu și este rugat să preia conducerea lucrărilor *Dicționarului*, la 16 decembrie 1943³⁶. Cu un an mai târziu, Procopovici îl anunță pe președintele Academiei că activitatea de elaborare a *Dicționarului* a fost mereu tulburată de situația creată din cauza războiului. Au fost nevoiți să transporte cea mai mare parte din materialul *Dicționarului* la Săliște, pentru a-l feri de bombardamente³⁷.

În anul 1946, Ștefan Pașca, vechi colaborator la lucrările *Dicționarului*, îi scrie lui Procopovici că ar trebui ca materialul revizuit și clasat ca „bun de tipar” să fie revăzut și de acesta. Totodată, se arată de acord cu limitarea numărului de exemplare citate³⁸. Se organizează și două echipe la București, care se ocupă cu lucrările *Dicționarului*: una condusă de Theodor Capidan și cealaltă de Iorgu Jordan³⁹. La data de 5 august 1946, Theodor Capidan înaintează un referat

³² *Ibidem*, dosar 451, f.15-17.

³³ *Ibidem*, dosar 452, f.2.

³⁴ *Ibidem*, dosar 459, f.1-7.

³⁵ *Ibidem*, dosar 450, f.48-49.

³⁶ *Ibidem*, dosar 454, f.37.

³⁷ *Ibidem*, dosar 450, f. 51.

³⁸ *Ibidem*, dosar 453, f. 4.

³⁹ *Ibidem*, dosar 465, f. 1-3.

Academiei Române, în care arată că, în urma decesului lui Procopovici, s-a hotărât ca lucrările *Dicționarului* să treacă sub conducerea sa provizorie⁴⁰.

Atlasul lingvistic român, cea de-a doua lucrare fundamentală a Muzeului, a fost nu numai un minunat instrument de cercetare științifică, dar a avut și darul de a convinge pe tot mai mulți străini de continuitatea noastră în Dacia, și mai ales de statornicia noastră în Transilvania.

Problema întocmirii unui atlas lingvistic a fost dezbătută la congresele filologilor români, fiind în centrul atenției la Congresul al II-lea, ținut la Cluj. Necesitatea acestui atlas a fost recunoscută mai devreme de Muzeul Limbii Române, care, încă din 1919, a făcut toate pregătirile necesare pentru înfăptuirea acestei idei. S-au trimis chestionare în țară, au fost studiate lucrările similare în străinătate și directorul Muzeului, Sextil Pușcariu, s-a specializat doi ani în străinătate în domeniul geografiei lingvistice, unde a lucrat alături de J. Gillieron, întemeietorul acestei discipline⁴¹. Sextil Pușcariu îl anunță pe ministrul Instrucțiunii Publice, la începutul anului 1930, de pregătirile făcute pentru întocmirea unui *Atlas lingvistic al României*, subliniind faptul că această lucrare este așteptată nu numai în țară ci și în străinătate. Pușcariu cere o contribuție anuală de 200.000 lei în tot timpul anchetei și tipăririi lucrării⁴².

Într-adevăr, încă din 1929 oamenii de știință din străinătate îi trimit scrisori lui Sextil Pușcariu, în care își exprimă convingerea de necesitatea întocmirii unei asemenea lucrări. Astfel, prof. K. Sandfeld, din Holte, scria: „Mi se pare chiar că această lucrare e menită să întărească într-un mod strălucit că o eră nouă a început pentru România”. Prof. Matteo Bartoli, redactorul *Atlasului lingvistic italian*, spunea: „Într-adevăr, *Atlasul lingvistic al României* nu e numai o chestiune internă, ci interesează în cel mai înalt grad romanistica și lingvistica generală, cari au nevoie mai ales pentru studii comparative, și de imaginea cartografică a limbei romanice de est”⁴³.

Atlasul lingvistic român este una din marile lucrări care a căutat să dovedească continuitatea noastră pe acest pământ.

Găsim, în fond, numeroase anchete făcute de Emil Petrovici și Sever Pop, prospectul *Atlasului lingvistic român*, precum și o corespondență vastă cu colaboratorii *Atlasului*, cu abonații din țară și din străinătate.

În anul 1940, când cei de la Muzeul Limbii Române au fost nevoiți să ia drumul Sibiului, ei au reușit să transporte și materialul *Atlasului lingvistic român*, activitatea de publicare a acestuia fiind continuată și la Sibiu. Primul volum a apărut la Cluj, ca apoi la Sibiu să apară următoarele două volume. Materialele

⁴⁰ *Ibidem*, dosar 113, f.2-3.

⁴¹ *Ibidem*, dosar 75, f. 1.

⁴² *Ibidem*, dosar 74, f.28, 29.

⁴³ *Ibidem*, dosar 106, f. 1-2.

publicate au devenit argumente convingătoare de ordin științific pentru unitatea spirituală a poporului român și legătura lui străveche cu pământul strămoșesc. Profesorul german E. Gamillscheg a scos din *Atlas* noi dovezi pentru continuitatea noastră în Dacia⁴⁴.

Sextil Pușcariu intervine la ministrul Educației Naționale pentru obținerea unor subvenții din bugetul ministerului în vederea publicării volumelor din *Atlas*. Subliniind importanța acestei lucrări, Pușcariu arată că ea nu se limitează a fi o simplă operă științifică, ci urmărește, prin materialele publicate, să sprijine cauza poporului român. I s-a trimis ministrului și vol.I din *Atlas*. La 25 iunie 1941, Muzeul primește aviz favorabil cu privire la subvențiile solicitate⁴⁵.

În cursul anului 1941 a apărut la Sibiu *Atlasul lingvistic român II*, vol. I. Prima parte este întocmită de Sever Pop, iar cea de-a doua de Emil Petrovici. Volumul I cuprinde capitolele: A. *Corpul omenesc, boalele*; B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*; C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase*. O completare a volumului mare este volumul I din *Micul atlas lingvistic român*, color, cuprinzând 208 pagini, 416 hărți. Materialul volumelor prezintă o valoare neprețuită nu numai pentru filologi, cărora le prezintă limba vorbită sub toate aspectele ei, dar și pentru istorici, folcloriști și etnografi⁴⁶.

În fondul arhivistic amintit găsim câteva teze de licență și doctorat, lucrări de seminar, printre ele fiind și o lucrare de-a lui Sextil Pușcariu.

Muzeul era una din instituțiile importante ale Universității din Cluj și prin faptul că avea o bibliotecă de specialitate, principalul izvor de inspirație al filologilor, istoricilor și al altor specialiști.

Fondul mai cuprinde și documente care ne prezintă diverse aspecte din activitatea Laboratorului de Fonetica Experimentală, între anii 1937-1945. Găsim diverse dispoziții primite de Laborator de la Universitate, măsuri luate pentru organizarea unor acțiuni „de ajutorare a elementului românesc”, despre personalul angajat la Laborator și altele. Directorul Laboratorului, Emil Petrovici, este anunțat, la 17 decembrie 1937, că bursierul Octavian Scridon a fost repartizat la Laborator. În anul următor, Dimitrie Macrea depune o cerere prin care solicită titularizarea pe postul de asistent la Laborator, motivând că în anul 1929 a lucrat ca practicant la Muzeul Limbii Române⁴⁷. Dintr-o situație întocmită în aprilie 1941 reiese că personalul Laboratorului de Fonetica Experimentală este format din prof. Emil Petrovici, directorul Laboratorului, dr. Dimitrie Macrea, asistent, Pavel Podoabă, laborant, până la 1 octombrie 1940, urmând în locul său

⁴⁴ *Ibidem*, dosar 90, f. 4, 14.

⁴⁵ *Ibidem*, dosar 105, f. 1-4

⁴⁶ *Ibidem*, dosar 480, f. 2, 6.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar 490, f. 5, 7.

Ioan Mircea. Personalul cu pregătirea superioară se evidențiază printr-o susținută activitate didactică și științifică. Astfel, se efectuau înregistrări cu studenții de la Facultatea de Litere. Activitatea științifică a lui Dimitrie Macrea se remarcă prin colaborarea sa la *Dicționar* și la *Atlas*, prin numeroasele comunicări la ședințele săptămânale ale Muzeului Limbii Române, în care a prezentat diverse probleme de fonetică românească și generală și de lingvistică. Laboratorul avea și biblioteca sa proprie.

Registrele, care ocupă jumătate de metru liniar din fond, cuprind anii 1921-1945. În afara registrelor de intrare-ieșire, sunt câteva indexuri de adrese, registre ale proceselor-verbale de ședință ale Muzeului Limbii Române și registre cu abonații la *Dicționarul limbii române* și *Atlasul lingvistic român*.

Douăzeci de hărți și zece fotografii făcute de lingviști aparțin, de asemenea, fondului Muzeul Limbii Române.

Fondul Muzeul Limbii Române este prețios izvor de inspirație și documentare, mai ales pentru filologi, istorici, arhitecți și juriști. Numărul mare de cercetători care își îndreaptă pașii spre sala noastră de studiu, pentru a obține noi date cu privire la arhiva Muzeului Limbii Române, este o dovadă a importanței acestui fond, ca sursă de informații pentru diverse domenii de activitate.